

УДК 81
ББК 81.2 Т-3

МАВКЕИ *Абдуқодиров Абдусаттор*, профессори кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики МДТ «ДДХ ба номи акад. **ВОМВОЖАҲО** Б.Ғафуров»; *Раҳматов Шӯҳрат*, н.и.ф., дотсенти кафедраи **ДАР АШЪОРИ** забони тоҷикии МДТ «ДДХ ба номи акад. Б.Ғафуров»
СУРУШ (Тоҷикистон, Хучанд)

О МЕСТЕ *Абдуқодиров Абдусаттор*, профессор кафедры методики преподавания таджикского языка и литературы ГОУ «ХГУ им. **ЗАИМСТВОВАН** академ. Б. Гафурова»; *Раҳматов Шӯҳрат*, к.филол.н., доцент **НОЙ ЛЕКСИКИ** кафедры таджикского языка ГОУ «ХГУ им. акад. Б. Гафурова»
В ПОЭЗИИ *СУРУША* (Таджикистан, Худжанд)

ON THE PLACE *Abdukodirov Abdusattor*, Professor of the department of Tajik **OF BORROWED** Language and Literary methods of teaching under the SEI «KhSU named **LEXIS IN** after acad. B. Gafurov»; *Rahmatov Shukhrat*, candidate of philological **SURUSH'S** sciences, Associate Professor of the Tajik Language Department under **POETRY** the SEI «KhSU named after acad. B. Gafurov» (Tajikistan, Khujand)

Калидвожаҳо: услуби назм, вомвожа ва анвои он, ашъори Суруш, вандҳо, мавқеи калимаҳои иқтибосӣ дар таркиби ашъори шоир.

Мавқеи калимаҳои иқтибосӣ ва тарзи истифодаи онҳо дар ашъори яке аз шоирони номи муосир – Суруш мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Зикр шудааст, ки калимаҳои иқтибосии арабии ашъори мавриди таҳлил мавқеъҳои гуногуни истеъмоли доранд: қисме аз онҳо ҳамранги вожаҳои тоҷикӣ гардида, вандҳои тоҷикӣ қабул кардаанд ва вазифаҳои муайяни маъноиву услубиро адо мекунанд. Таъкид гардидааст, ки беитарини вожаҳои арабии ашъори Сурушро калимаҳое ташиқ медиҳанд, ки хоси забони гуфтугӯианд. Дар ашъори суҳанвар вожаҳои иқтибосии ифодакунандаи мафҳумҳои динӣ ташиқ додаанд. Иқтибосоти мазкур ба тарзи талаффуз ва меъёрҳои сарфию наҳви забони тоҷикӣ мувофиқ шуда, мисли воҳидҳои муқаррарии забон дар калимасозии калимабандӣ фаъолона қорбаст гардидаанд. Калимаҳои мураккаби бо иштироки вожаҳои арабиву тоҷикӣ ташиқлфта аз ҷиҳати сохт ба гурӯҳҳои алоҳида тасниф шудаанд. Муаллиф ба хулоса расидааст, ки теъдоди зиёди вожаҳои иқтибосии ашъори Сурушро калимаҳои арабӣ ташиқ додаанд. Ин гурӯҳи вожагон ба вучуди ба тағйироти зиёди забонӣ дучор шуданишон бо як қатор хусусиятҳо савтӣ, сарфӣ ва маъноиашон фарқ мекунанд.

Ключевые слова: поэтический стиль, заимствованная лексика и её виды, творчество Суруша, аффиксы, место заимствованной лексики в поэзии Суруша

Анализируются особенности использования заимствованных слов в творчестве одного из известных современных таджикских поэтов, Суруша. Отмечается, что арабские заимствования в творчестве поэта можно классифицировать в зависимости от их использования: часть арабских заимствований, принимая таджикские аффиксы,

выполняет определенные смысловые и стилевые функции. Подчеркнуто, что большинство арабских заимствований в творчестве Суруша составляет разговорная лексика. В стихотворениях поэта встречаются арабские заимствования, выражающие религиозные понятия. Указанные заимствования полностью подчиняются произношению и грамматическим нормам таджикского языка и принимают активное участие в словообразовании наравне с обычными языковыми единицами. Осуществлена классификация сложных слов, состоящих из арабского и таджикского компонентов. Делается вывод, что большинство заимствованной лексики в творчестве поэта составляют арабские слова, которые, несмотря на языковые изменения, сохранили ряд фонетических, грамматических и смысловых особенностей.

Key words: *poetic style, borrowed lexis and its kinds, Surush's creation, affixes, the place of borrowed lexis in Surush's poetry*

In this article the author analyzes the peculiarities of borrowed words on the creation of one of the well-known contemporary Tajik poets. It is noted that Arabic borrowings in the poet's creation can be classified respective of their usage: a part of Arabic borrowings accepting Tajik affixes perform certain sensible and stylistic functions. It is stressed that the majority of Arabic borrowings in Surush's creation presents conversational lexis. Arabic borrowings expressing religious notions occur in poet's verses. The borrowings in question completely subordinate to pronunciation and grammatical structure of the Tajik language and take an active part in word-building on a par with usual language units. Classification of compound words consisting of Arabic and Tajik components is carried out. The conclusion is made that the majority of borrowed lexis in poet's creation consists of Arabic words which have preserved a number of grammatical and sensible specificities in spite of linguistic changes.

Аз як забон ба забони дигар иктибос (вом) шудани калима ходисаи маъмул буда, забонеро наметавон пайдо намуд, ки вожаҳои таркиби луғавии он комилан асли бошанд. Омилҳои муҳимтарини иктибосшавии калимот муносибатҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ, маданӣ, тарҷумаи осор ва дар ҳамсоғӣ зиндагӣ намудани халқу кишварҳои гуногун маҳсуб меёбад. Бино ба қайди академик М.Шакурӣ «Дар дунё забоне нест, ки аз дигар забонҳо хеле мафҳумҳо, калимаю ибораҳо нагирифта бошад... (11, 48).

Тавассути омӯзиши таркиби луғавӣ ва услубиёти эҷодиёти суҳанварони алоҳида метавон инкишофи таркиби луғавӣ ва тағйироти сифатии онро дар марҳалаҳои мухталифи таърихӣ муайян намуд. Бо таҳлили баррасии қорбасти лексикаи иктибосӣ дар ашъори Суруш метавон мавқеъ ва мақсади истеъмоли вомвожаҳоро муайян карда, ҳамчунин сабку услуби нигориши адибро ба мушоҳида гирифт. Шоир зимни баёни афкор, ифодаи ҳиссиёту ҳаяҷон ва бо мақсади равшаниву муассирии калом на танҳо аз калимаҳои асли, инчунин аз вожаҳои мансуб ба забонҳои ғайр баҳра чустааст. Ин яке аз сабабҳои ғановати забон ва гуногунрангии баён дар маҷмӯаи ашъори мавриди таҳлили мо - «Ҷазираи танҳои» гаштааст.

Ба таркиби луғавии забони тоҷикии адабӣ пайдо шудани калимаҳои зиёди арабӣ ба сабаби ходисаҳои муайяни таърихӣ иртибот дошта, доираи истифодаи васеъ доранд ва ходисаи муқаррарӣ будани онро профессор А.Ҳасанзода чунин баён намудаанд: «Ба таркиби луғавии забони тоҷикӣ роҳ ёфтани ин гуна унсурҳои луғавӣ ба ҳеҷ вазҳ маънои очизу нотавон будани забони тоҷикӣ ва дорои захираи ками

луғавӣ будани онро надорад. Дар дунё, ба гумони қавӣ, инкишофи ҳеҷ забоне бидуни вомвожаҳо, танҳо аз ҳисоби захираҳои дохилии ҳуди он забони ғайриимкон аст.

Духули ин гуна вожаву ибораҳо ба забони тоҷикӣ ба сарвати забони мо дороиҳои нав ба навро илова мекунад. Воқеан, ба забони тоҷикӣ роҳҳои чунин аносири луғавии арабиасл боиси афзудани шаклҳои сухангӯӣ, воситаҳои ифода, қолабҳо ва умуман имконоти забон гардида, боиси ба таври рангоранг ифода ёфтани фикр мешавад» (7, 95).

Суруш низ аз ин гуна вожаҳо дар мавридҳои мухталиф фаровон ба қор гирифтааст. Мо бо мақсади зикри фаровонии иқтибосоти арабӣ дар забони адабии тоҷик, аз ҷумла, ашъори Суруш ҳарчи бештар мисол овардем, ки онҳо аз рӯйи хусусиятҳои истеъмолий дар забони тоҷикӣ мавқеи гуногун доранд: бо гузашти солҳои зиёд ҳамранги калимаҳои тоҷикӣ шудаанд, вандҳои тоҷикӣ қабул карда ба системаи калимасозии ҳоси тоҷикӣ ворид гаштаанд, дар ҳар сурат ҳамчун муродиф дар қатори муродифоти луғавии тоҷикӣ вазифаҳои муайяни маъноиву услубиро адо мекунанд. Масалан: тамаъ (4,9), матлаб (4,13), интишор (4, 14), шабех (4, 120), рафоқат (4, 102), маърақа (4, 254), хумор (4, 212), миннат (4, 185), ҳасрат (4, 182), ғариб (4, 183), ғофил (4, 175), асар (4, 165), завқ (4, 6), таркиб (4, 17), мурид ва мисоли инҳо аз ҷиҳати ҳосияти истеъмолий ҳамрадифи калимаҳои аслан тоҷикианд:

Навои туям дар нафир оварад,

Муриди туро назди пир оварад (4, 248).

Ҳочате нест ба исботи хатоҳои савобам,

Худ ба ҳар як гунаҳам чун каси бегона гувоҳам (4, 230).

Шоир аз калимаҳои китобии душворфаҳм дурӣ ҷуста, ҳамон вожаҳоеро истифода кардааст, ки бештаринашон ҳатто дар забони гуфтугӯӣ маъмул мебошанд. Масалан, қудрат (4, 31), раҳмат (4, 48), мусофир (4, 22), ҷисм (4, 234), мусибат (4, 30), гуноҳ (4, 230), ҳавас (4, 29), ҳаво (4, 26), мавҷ (4, 72), нафс (4, 63), нафас (4, 17), ишқ (4, 5), маъно (4, 8), лоиқ (4, 8), муҳаббат (4, 18), муҳайё (4, 8), завқ (4, 6), нақд (4, 234), батаҳорат (4, 235), нақш (4, 193).

Маъмулан, барои ифодаи асбобу ашё ва мафҳумҳои нав унсурҳои лексии он забонеро, ки ин ашё ва мафҳумҳоро офаридаанд ё қорӣ кардаанд, иқтибос карда мешаванд. Ба забони тоҷикӣ низ вомвожаҳои арабии ифодакунандаи мафҳумҳои динӣ бисёртар роҳ ёфта, то имрӯз серистеъмол мебошанд: азон (4, 8), масҷид (4, 8), шайтон (4, 9), дуо (4, 8), рамазон (4, 8), биҳишт (4, 15), шариат (4, 17), Иблис (4, 16), Аллоҳу акбар:

Дидам бузургии Туро, Дар лабонам қорӣ шуд: Аллоҳу акбар! (4, 113);

Аз масҷид

наҷвои ниёширо

оҳанги азон барҳост (4, 8).

Калимаҳои иқтибосшуда ба тарзи талаффуз ва меъёрҳои грамматикӣ забони тоҷикӣ мувофиқ шуда, чун воҳидҳои муқаррарии забон дар калимасозии калимабандӣ фаъолона қорбасти мегарданд. Аз ин гуна муштакот дар маҷмӯаи мавриди назар меҳонем: батаҳорат (4, 16), шукрона (4, 18), ҳамдин (4, 19), ҳофиза (4, 9), мусалмонӣ (4, 16), мафҳумтарин (4, 48), адамистон (4, 106), манзараҳо (4, 104), номаълум (4, 108), бевазн (4, 107), номурағтаб (4, 117), ҳамнафасӣ (4, 121), даъвогар (4, 130), ноболиғ (4, 100), беминнат (4, 241), қабристон (4, 241), қадамгоҳ (4, 47).

Ба кор рафтани шаклҳои гуногуни калимаҳои ҳамрешаи забони арабӣ аз огоҳии комили шоир аз табиати ин забон шаҳодат медиҳад: фикр (4, 55) – тафаккур (4, 41), ирфон (4, 11) – маърифат (4, 48), ғофил (4, 7) – ғафлат (4, 7), ҷисм (4, 104) - мучассама (4, 22), ибтидо – мубтадо (4, 35), рӯҳ – арвоҳ (4, 35), ғофил – ғафлат (4, 7), мавҳум (4, 7) – ваҳм (4, 101), мавҷ – амвоҷ (4, 5) - тамаввуҷ (4, 72), азон (4, 8) – намоз – муаззин (4, 94), раҳм – раҳим – тараҳҳум (4, 64).

Дар калимаҳои мураккабе, ки аз бевосита ҳамроҳ шудани калимаҳои тоҷикию арабӣ сохта шудаанд, ҷузъи якум нисбат ба ҷузъи дуюм муносибати тобей дошта, онро аз ҷиҳати таъинот, нисбат доштан ба ҷизе муайян мекунад. Таркиби калимаҳои мураккаби бо иштироки решаи вожаҳои арабиву тоҷикӣ ташкилёртаро аз ҷиҳати сохт ба чунин гурӯҳҳо тасниф кардан мумкин аст:

1. аз ду исм: ҳамсояманзил (4, 105), инфюлранг (4, 117), ғуссаранг (4, 106), субҳдам (4, 85).

2. ду исм бо аффиксҳо: рангиандӯҳӣ (4, 105), девонасарӣ (4, 253), кафанбатан: «Маҳалла пур зи гирияҳои гурбаҳост, Замин **кафанбатан** зи барфи оҳарист» (4, 51).

2.исм + феъли замони ҳозира: ҳасратолуд (4, 15), мисолпараст (4, 114), акибнишин (4, 129), шаробхор (4, 236), нурбахш (4, 244), димоғнавоз (4, 101).

3. исм бо сифати феълий ва феъли ҳол: ғуборолуда (4, 120), хуфтаоҳанг (4, 238), ишқолуда (4, 84), мавҷзанон (4, 79), ҳайратзада: «...кабӯтар, лаби ҳайратзадаи бом ва андӯҳи туман буд» (4, 37).

4. сифат бо исм: хушманзар (4, 52), болоназарӣ (4, 252), гаронҷон (4, 252), нақӯҳол (4, 252), тирасамо: «Боли парандаи эҳсос дар ин тирасамо месӯзад...» (4, 44)

5. сифат бо феъли замони ҳозира: кӯҳнафурӯш (4, 99), ростнамо (4, 99)

Ин гуна калимаҳои мураккаби аз вомвожаҳои арабӣ ва решаи тоҷикӣ таркибёрта дар забони тоҷикӣ хеле ғаёбол мебошанд. Қисме аз онҳо, амсоли ғуссаранг, кафанбатан, димоғнавоз, тирасмо ва ғ. хоси эҷоди ҳуди шоиранд.

Дар баробари калимаҳои маъмул дар ашъори мавриди таҳлил баъзан вожаҳоеро дучор омадан мумкин аст, ки доираи истифодашон маҳдуд буда, бештар дар луғатномаҳо ба назар мерасанд, масалан: зойикатулмавт (4, 231), риёзат (4, 231), сабот (4, 235), отифа (4, 101), ҳанҷара (4, 49), маъдум – «эъдомшуда, нестшуда, нобудгашта» (6, ҷ.1, 785); аъсоб – ҷамъи асаб:

То дилам мавзун-мавзун тапад бесадоиро

Дар торҳои таранги аъсобам (4, 113).

Калимаи «**бирка**» арабӣ буда, дар ФТЗТ чунин шарҳ дода шудааст: 1.сардоба, обанбори рӯпӯшида, ки дар даруни шаҳр ва роҳҳои корвонгард сохта мешуд ва онро бештар бо оби борон пур мекарданд. 2.ҳавз, истаҳр (6,ҷ.1, 206).

Эй ёр, эй маъноӣ ишқу зиндагонӣ,

Дар **биркаи** ёди туам монанди моҳӣ (4, 134).

Дар мисоли боло маъноӣ дувуми ин вожа ба кор рафта, вале дар услуби шифоҳӣ омониҳои он, ки баромади шведӣ дорад, ба маъноӣ «рамз ва нишонаи маҳсулот» фаҳмида мешавад.

Одамон дар робитаи фарҳангиву сиёсӣ ва иқтисодиву иҷтимоӣ зиндагӣ доранд, аз ин лиҳоз, забони халқу миллатҳои гуногун аз ҳамдигар таъсир бардоштаанд. Дар таркиби луғавии забони тоҷикӣ вожаҳои русӣ ва калимаҳои байналмилалӣ, ки ба тавассути забони русӣ ва дар замони соҳибистиклолии кишвар бевосита ба забони тоҷикӣ ворид шудаанд, аз калимаҳои иқтибосии арабӣ нисбатан камтар ба мушоҳида мерасанд. Истеъмоли ин навъ вомвожаҳо барои ифодаи рӯҳи замон ва хусусиятҳои

одамон мусоидат намудаанд. Масалан, **реклама** вожаи франсузӣ буда, маънои «бо рохҳои гуногун таъриф ва таблиғ намудани моле ва ё чизи дигаре барои чалби назари харидорон, тамошобинон ва ғ., паёми бозаргонӣ, эълони тичоратӣ»-ро дорад (6, қ.2, 161) ва даҳсолаҳои охир дар забони тоҷикӣ хеле роиҷ гаштааст:

*Шир! Шир!- ин рекломе, ки саҳаргоҳӣ
Бо хурӯсон дар маҳалла дуиманӣ дорад (4, 53).*

Ё худ прогрес:

Наям муқобили ту,

наям муқобили прогрес,

вале чӣ чора,

туӣ дар муқобили вучуди холиси ман... (4, 107).

Баъзе аз ин гуна калимаҳо дар забони тоҷикӣ муродифи худро надоранд, аз ин ҷиҳат, муаллиф ногузир дар шеър аз онҳо истифода намудааст. Масалан, **фонус** вожаи юнонӣ «олате, ки аз филиз, шиша ва ғ. сохта, дарунаш шамъ ё чароғ афрӯхта дар ҷое меовезанд ё бо худ мебаранд» (6, қ.2, 407): Баъди ман аз лабат чакад афсӯс, Ашк дар мижаат шавад **фонус** (4, 216); **диск** аз забони юнонӣ– курси тунук (6, қ.1, 455): Нигоҳи гулпараки ман! Замони гумшудаи мост сабти **диски** дарахтон (4, 92); компютер лотинӣ - мошини электронии ҳисоббарор:

Шаҳр..., гавгои сиёсат, парлумон,

мошин, туфангу тир,

кампутар ва гайра –

ҳар чӣ дидам то ба ин соат, табиӣ нест (4, 57).

Бино ба таъкиди муҳаққикон вомвожаҳо дар сурате серистеъмол мешаванд ва солҳои зиёд корбаст мешаванд, ки агар ба меъёр ва қоидаҳои талаффузи он забон мувофиқ қунонида шаванд: «Калимаҳои нави иқтибосшуда ба қоидаву қонунҳои ҳоси ин ё он забони онҳоро қабулкарда мувофиқ қунонида мешаванд ва аз ҷиҳати истеъмол суст намегарданд ё хусусиятҳои пешинашонро гум намекунанд, баръакс, инкишофи худро дар заминаи ҳамин забон давом медиҳанд. Бино бар ин, онҳо ба қисми лексикаи ин ё он забон мавқеи муайян пайдо карда, дар шароитҳои конкретию таърихии он забон ҳаёт мегузаронанд ва серистеъмол мешаванд» (10, 37).

Масалан, нота лот. – аломатҳои хаттии маҳсус, ки дар мусиқӣ ба кор меравад, дар намунаи поён ба шакли «нут» ба кор рафтааст:

Сукути ҳарф сурати овоз аст

ва бесадоӣ абадияти мусиқист

дар лоиҳаи нут (4, 113).

Ҳамчунин **сигарета** аз забони франсузӣ ба шакли **сигор**: Марди аз дирӯзи маснӯӣ расида, Ҳайраташро дар **сигораш** дуд мекард (4, 57).

Як гурӯҳи иқтибосот нисбат ба гунаҳои тоҷикӣ мақбултару серистеъмолтар ҳастанд ва барои муъҷазбаёнӣ дар назм мусоидат кардаанд, аз ҷумла, **парламент** вожаи англисӣ ба маънои «маҷлиси олии қонунбарори намоёндагони интихобшуда дар мамлакатҳои конституционӣ» (6, қ.2, 76) ба гунаи **парлумон (4, 57); вулкан** – кӯҳи оташфишон ба шакли **вулқон**: Замин оҳ кашиду афканд Аз дили **вулқонӣ...** (4, 44) ба кор гирифта шудааст.

Калимаҳои юнониасли таркиби луғавии забони тоҷикӣ вомвожаҳои бавосита буда, қисме тавассути забони арабӣ ва гурӯҳи дигар ба воситаи забони русӣ ба мо омадаанд. Аз ҷумла, **пиёла**: Эӣ беҳабар, **пиёлаи** ишратро Ҳамёза дар гулӯи сабӯ бишкаст (4, 233) ва **қонун** аз забони арабӣ ба забони тоҷикӣ интиқол ёфтаанд:

*Фикре гариб дар себе латиф
бар саре гаранг*

маърифати Қонуни ҷозибаро нозил шуд (4, 106).

Пластмасса аз забони юнонӣ маводи сунъие аст, ки аз ҳар гуна моддаҳо тайёр мекунанд ва аз он ҳар гуна асбобҳо месозанд (6, ҷ.2, 104); **фосфор** низ калимаи юнонӣ буда, мувофиқ ба талаффузи тоҷикӣ истеъмом гардидааст: «Оқибат мерӯяд гули **фусфурий**, аз устухонам соядасти чонамро» (4, 108).

Таркиби луғавии сурудаҳои Суруш пурғановату рангоранг буда, дар баробари калимаҳои иқтибосие, ки аз забонҳои мухталиф бо роҳҳои гуногун дохил шудаанд, калимаҳои иқтибосии франсавӣ низ ба назар расиданд, ки баъзе аз онҳо дар забони адабии тоҷикӣ низ хеле роиҷ мебошанд. Масалан, **бомба** – навъи лавозимоти ҷангӣ, ки бо моддаҳои тарканд, сӯзанда ва ғ.пур карда шудааст ва маъмулан аз ҳавопаймои бомбаандоз барои маҳви душман партофта мешавад (6, ҷ.1, 340); **Бумбҳои** мудҳиш Оқибат сабри Худоро ба сари аҳли замин метарканд (4, 44); **оркестр** – дастаи мусиқанавозон, ки бо соҳҳои гуногун якҷоя оҳангеро менавозанд (6, ҷ.2, 34); Ҷангал аз мусиқии **оркестрии** парандаҳо, аз хоби сабзи хеш бармехост (4, 56).

Калимаҳои ифодагари мафҳуми техникӣ ва истилоҳот аз рӯи зарурат аз забони англисӣ ба забони тоҷикӣ иқтибос шудаанд ва то имрӯз муодили тоҷикии онҳо дар забони тоҷикӣ мавҷуд нестанд. Масалан, **кино**: «Бимон, то навори ту андар **кино** Бимонад зи баъди ҳазор алвидо» (4, 249); **мошин**:

*Охири ду қадами як соати зиндагияро
Давоми умрам дар замонаи мошин метохт (4, 97).*

Лозим ба таъкид аст, ки дар баъзе маврид имкон дошт ба ҷойи калимаҳои русӣ муодили тоҷикии онҳо ба қор равад, масалан, ба ҷойи **стакон**: аз қаҳваи безавқ ба финҷони тило, **Як истакани** шароби русӣ беҳтар (4, 253) беҳтар мебуд аз муродифоти тоҷикии қадах, чом, паймона истифода гардад.

Аз мушоҳидаву баррасии гурӯҳи калимаҳои иқтибосии забонҳои мухталифи дафтари шеъри мазкур қорбастшуда ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки барои рангиниву ҷаззобии таркиби луғавии ашъор дар баробари вожаҳои аслии калимаҳои иқтибосӣ низ мусоидат намудаанд. Теъдоди зиёди таркиби луғавии забони адабии тоҷикро калимаҳои иқтибосии арабӣ ташкил медиҳанд. Фаровонии луғатҳои арабӣ нисбат ба калимаҳои дигари иқтибосӣ аз рӯи зиёдтар мавқеъ доштани онҳо дар забони адабии тоҷик муайян мешавад ва он ҳамчун ҳодисаи объективии таърихӣ ба муносибатҳои иҷтимоӣ ва илмию мадании халқҳои тоҷикӣ араб дар тӯли зиёда аз ҳазор сол вобаста аст. Бо вучуди он ки калимаҳои иқтибосии арабӣ ба тағйироти зиёди забонӣ дучор шудаанд, бо як қатор аломатҳои фонетикӣ, морфологӣ ва семантикиашон фарқ карда меистанд. Ғайр аз вожаҳои арабиву ҳиндӣ аксари калимоти иқтибосии дигар тавассути забони русӣ ба таркиби луғавии забони тоҷикӣ интиқол ёфтаанд.

Пайнавишт:

1. *Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик.* – Душанбе: Дониш, 1985. – ҷилди 1. – 356 с.
2. *Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1.* – Душанбе: Ирфон, 1973. – 450 с.
3. *Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. Ҷ.1. – Луғатшиносӣ.* – Душанбе: Девашиш, 2007. – 255 с.
4. *Суруш. Ҷазираи танҳой.* – Душанбе: Адиб, 2009, 264 с.
5. *Тоҳирова Қ. Лексикаи забони адабии тоҷик (материалҳо).* – Душанбе: Дониш, 1967- 78 с.

-
6. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ (ибораат аз ду қисм). – Душанбе, 2008.
 7. Ҳасанзода А. Як ғатвои Имом Абӯҳанифа ва сесаду панҷоҳ муродифи вожаи Худо // Асолати забон ва маҳорати баён. – Хучанд: Ношир, 2018. – 516 с.
 8. Ҳоҷиев С. Забони адабии тоҷик дар ибтидои асри XX. - Душанбе: Дониш, 1987. – 166 с.
 9. Чумъаев М.О. Дар бораи сабабу омилҳои ворид гардидани иқтибосоти арабӣ ба забони тоҷикӣ. Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ, 2018, №6. –Душанбе, 2018. - 37 – 44 с.
 10. Шарофов Н. Калимаҳои русию интернационалӣ дар забони адабии тоҷик. -Душанбе: Дониш, 1972. - 172 с.
 11. Шукуров М. Забони мо – ҳастии мост. – Душанбе: Маориф, 1991.- 232 с.

Reference Literature:

1. *Grammar of Modern Tajik Literary Language.* - Dushanbe: Knowledge, 1985. - V.I. - 356 pp.
2. *Modern Tajik Literary Language. Part 1. Lexicography.* Dushanbe: Cognition, 1973. - 450 pp.
3. *Madjidov Kh. Modern Tajik Literary Language. V.I. - Lexicography.* - Dushanbe: Devashtich, 2007. - 255 pp.
4. *Surush. The Island of Soleness.* - Dushanbe: Man-of-Letters, 2009. - 264 pp.
5. *Tohirova K. Lexis of Tajik Literary Language (materials).* - Dushanbe: Knowledge, 1967. - 78 pp.
6. *Interpreting Dictionary of the Tajik Language (in two volumes).* - Dushanbe, 2008.
7. *Hasanzoda A. One Fetva of Imom Abuhanif out of three hundred Persian Words of the Almighty // Problems of a Style of Reproduction.* - Khujand: Publisher, 2018. - 516 pp.
8. *Khodjiyev S. The Language of Tajik Literature at the Beginning of the XX-th Century.* - Dushanbe: Knowledge, 1987. - 166 pp.
9. *Djumayev M. O. On Reasons and Factors of Penetration of Arabic Borrowings into the Tajik Language. Bulletin of the Tajik National University. Series: Philological sciences.* 2018, №6. - Dushanbe, 2018. - PP. 37-44.
10. *Sharofov N. Russian-International Words in Tajik Literary Language.* - Dushanbe: Knowledge, 1972. - 172 pp.
11. *Shukurov M. Our Language as our Being.* - Dushanbe: Enlightenment, 1991. - 232 pp.